

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดบางหลวง จังหวัดนครปฐม

The Transformation of Bang Luang Market Community, Nakhon Pathom Province

ศิริพร หมอกใส¹ ดร.กฤตพร ห้าวเจริญ²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาพัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดบางหลวง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนตลาดบางหลวง โดยศึกษาจากการเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นภายในชุมชนตลาดบางหลวง จังหวัดนครปฐมในแต่ละช่วงเวลา จากการศึกษาพบว่า บริเวณชุมชนตลาดบางหลวง เกิดจากการรวมกลุ่มของคนจีนที่อพยพย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมแม่น้ำนครชัยศรี และพัฒนาจนกลายเป็นชุมชน มักใช้เรือเป็นพาหนะหลักในการเดินทาง และด้วยการพัฒนาของยุคสมัยส่งผลให้ชุมชนตลาดบางหลวงเกิดการเปลี่ยนแปลงและมีการปรับตัว เพื่อให้ชุมชนสามารถรักษาเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตริมน้ำไว้ ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลามีสาเหตุสำคัญจากการพัฒนาระบบการสัญจร โดยเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสัญจรทางน้ำ ที่มีการให้บริการเรือเมล์โดยสารและสร้างท่าเรือเมล์โดยสารภายในชุมชน จึงมีผู้คนเข้าออกชุมชนและย้ายเข้ามาสร้างบ้านเรือนเป็นจำนวนมาก ทำให้ขอบเขตของชุมชนมีขนาดกว้างขึ้นและจำนวนประชากรเพิ่มสูงขึ้น รวมทั้งส่งผลต่อการค้าขายภายในชุมชนที่เจริญรุ่งเรืองมากขึ้น ประกอบกับเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบสัญจรทางบกโดยการตัดถนนผ่านหน้าชุมชน ความสะดวกสบายในการสัญจรทางบกจึงเข้ามาแทนที่การสัญจรทางน้ำ ดังนั้นท่าเรือเมล์โดยสารภายในชุมชนต้องยกเลิกการให้บริการ ส่งผลให้มีจำนวนผู้คนเข้าออกชุมชนน้อยลงมาก การค้าขายภายในชุมชนจึงซบเซาลงไปด้วยเช่นกัน แต่ยังคงมีผู้คนอาศัยอยู่ภายในชุมชนและที่ช่วยกันรักษาวินัยวิถีชีวิตริมน้ำไว้ แม้ว่าจะเคยเกิดเหตุการณ์ลักลอบขายที่ดินของชุมชน แต่ด้วยความร่วมมือของคนภายในชุมชน ที่การซื้อที่ดินกลับคืนมา และความสามัคคีกันเพื่อรักษาความเป็นชุมชนเก่าริมน้ำไว้ อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลท้องถิ่น จึงส่งผลให้ชุมชนตลาดบางหลวงจึงยังคงวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำไว้ได้จนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ชุมชนตลาดบางหลวง การตั้งถิ่นฐานริมน้ำ การเปลี่ยนแปลง จังหวัดนครปฐม

Abstract

The research purposes to study the history and the transformation of Bang Luang market community located in Nakhon Pathom province in order to determine factors influencing on the transformation and the settlement of the community in each period. In the past, Chinese immigrants settled down along the bank of Nakhon Chai Sri River. This is because boats mainly used as the main transportation linking the period. As more and more people moving to the area, Bang Luang community was eventually existed. It has been found that the developments of the community in each period significantly contributed to the transformation and change in the community's way of life and identity. In addition, it is clearly to say that the water transportation system was the key factor to develop the community affected by overwhelming immigration. Similarly, economic development was also encouraged by the system as well. However, the water transportation systems were eventually replaced by the development of road systems resulting in a port in the community, closing down and economic slumping. Moreover, the number of visitors was decreased by this factor as well. Nevertheless,

¹ นักศึกษาปริญญาโท คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² อาจารย์ประจำ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, อาจารย์ที่ปรึกษา

indigenous people still continually live in the area and conserve their identity. Despite the fact that the illegal land sales were committed in the community, people supported by a local authority tried to solve this problem and defend their community together.

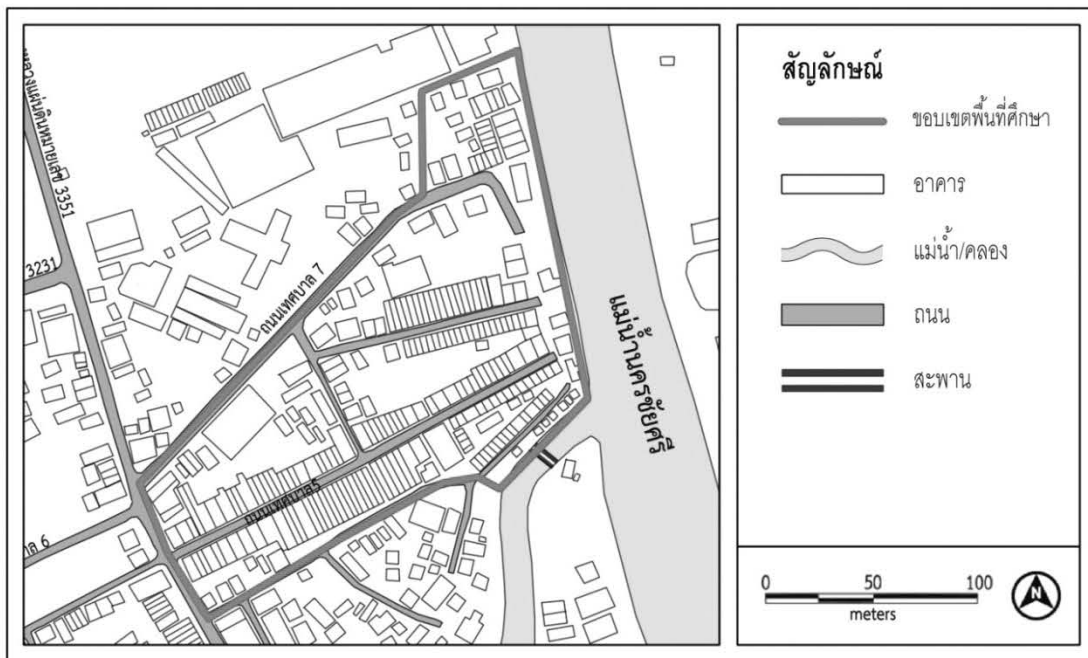
Keywords: Bang Luang Community Market Waterfront Settlement Transformation Nakhon Pathom

1. บทนำ

วิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำ เพราะการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมักอยู่บริเวณริมแม่น้ำลำคลอง โดยมีเรือเป็นพาหนะหลักในการเดินทางและใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางสัญจร ในประเทศไทยมีแม่น้ำสายสำคัญหลายสายอยู่ทั่วทุกภูมิภาค เช่น แม่น้ำยมในภาคเหนือ แม่น้ำตาปีในภาคใต้ แม่น้ำมูลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และแม่น้ำเจ้าพระยาในภาคกลาง เป็นต้น ซึ่งบริเวณริมแม่น้ำแต่ละสายจะพบการตั้งถิ่นฐานของประชาชนเกาะตัวอยู่ โดยเฉพาะในเขตที่ราบภาคกลางแถบแม่น้ำท่าจีน มีบ้านเรือนตั้งอยู่เป็นจำนวนมากที่มีลักษณะเป็นชุมชนริมน้ำ เช่น ชุมชนตลาดบางหลวง ตำบลบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นชุมชนตลาดริมน้ำเก่าแก่ที่สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ของรูปแบบวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำได้จนถึงปัจจุบัน

ชุมชนตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม (บ้านเก่าเหล้าเต็งไม้) เป็นชุมชนเก่าแก่ที่เกาะอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน หรือที่ชาวนครปฐมเรียกว่า “แม่น้ำนครชัยศรี” ซึ่งพบว่ามีที่ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยในบริเวณนี้มาตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น หรือประมาณ พ.ศ. 2385 แต่เพราะเกิดโรคระบาดทำให้ประชาชนต้องย้ายการตั้งถิ่นฐานไปบริเวณอื่น จนเมื่อ พ.ศ. 2446 (ร.ศ.122) กลุ่มคนจีนได้อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาสร้างที่อยู่อาศัยรวมกันเป็นชุมชน เกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าภายในชุมชนและพัฒนากลายเป็นตลาดชุมชนริมน้ำ และเป็นศูนย์กลางด้านการค้าในยุคนั้น พ.ศ. 2528 เมื่อเริ่มมีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเพิ่มมากขึ้น และการค้าขายที่รุ่งเรืองมากขึ้น ด้วยเหตุนี้นายทุนรายใหม่จึงเสนอซื้อที่ดินในราคาสูงแก่เจ้าของที่ดินเดิม ทำให้เกิดการลักลอบขายที่ดินโดยไม่ได้รับความยินยอมจากคนในชุมชน จึงเกิดการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน เพื่อระดมทุนซื้อที่ดินกลับคืนมาจากนายทุนรายใหม่ ซึ่งใช้ระยะเวลา 2 ปี ชุมชนจึงจะสามารถได้ที่ดินกลับคืนมา และตั้งเป็นบริษัทที่มีสมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน จึงช่วยกันรักษาชุมชนตลาดบางหลวงให้ยังคงเอกลักษณ์วิถีชีวิตริมน้ำเหมือนดังเช่นที่ผ่านมา แต่ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เมื่อเกิดการพัฒนาการสัญจรทางบกโดยการตัดถนนผ่านเข้ามาในพื้นที่ ทำให้การใช้เรือซึ่งเป็นพาหนะในการเดินทางเริ่มลดน้อยลงและใช้รถยนต์มากขึ้น ส่งผลให้การค้าขายในรูปแบบริมน้ำกลายเป็นการค้าขายบนบกตามเส้นทางถนนภายในชุมชนแทน แม้ว่าจะเกิดเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีผลทำให้ชุมชนตลาดบางหลวงเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตริมน้ำไปตามความเจริญเติบโตของบ้านเมือง หรือทำให้ตลาดชุมชนริมน้ำที่ตั้งอยู่ภายในชุมชนต้องซบเซาลงไปในช่วงเวลาหนึ่ง หากแต่ชุมชนตลาดบางหลวงก็ยังสามารถกลับมาคงคุณค่าของความ เป็นชุมชนริมน้ำที่มีมาตั้งแต่อดีต และคงรักษาเอกลักษณ์วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของไทยไว้สืบมาจนถึงปัจจุบัน

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นนำมาสู่ความสนใจและประเด็นในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดบางหลวง ที่ยังสามารถรักษาความเป็นชุมชนเก่า รวมถึงวิถีชีวิตริมน้ำได้มาจนถึงปัจจุบัน ส่วนการกำหนดพื้นที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้พิจารณาจากความต่อเนื่องของอาคารบ้านเรือนที่มีสถาปัตยกรรมแบบโบราณ ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ และบุคคลดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในชุมชน ซึ่งไม่ได้แบ่งตามเขตการปกครอง บริเวณพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานและเป็นที่ตั้งของชุมชนตลาดบางหลวง มีอาณาเขตดังนี้ (รูปที่ 1)

รูปที่ 1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
ที่มา: เทศบาลตำบลบางหลวง และปรับปรุงโดยผู้วิจัย

2. วิธีการวิจัย เครื่องมือวิจัย และระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เพื่ออธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดบางหลวง เน้นการศึกษาและรวบรวมแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการลงพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์ โดยจะนำมาวิเคราะห์ถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์สำคัญ ที่เคยเกิดขึ้นภายในชุมชนตลาดบางหลวง ทั้งนี้การได้มาของข้อมูลจะแบ่งออกเป็น 2 แหล่ง คือ 1. แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ โดยการลงพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์ สำหรับการลงพื้นที่สำรวจจะศึกษาอยู่ 3 ด้าน คือ 1) ด้านกายภาพ ได้แก่ ที่ตั้ง การสัญจร การใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นต้น 2) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ ช่วงเวลาทำกิจกรรม รูปแบบกิจกรรม เป็นต้น และ 3) ด้านสังคม ได้แก่ ประชากร วิถีชีวิต ความสัมพันธ์และการรวมกลุ่ม เป็นต้น ส่วนการสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนตลาดบางหลวง

กลุ่มบุคคล	กลุ่มเป้าหมาย	ประเด็นในการสัมภาษณ์	จำนวน	พื้นที่สัมภาษณ์
บุคคลทั่วไป	- กลุ่มพ่อค้าและแม่ค้าในพื้นที่ - กลุ่มผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ - ผู้เข้ามาซื้อสินค้า	- ลักษณะทางกายภาพของชุมชน - ลักษณะของกิจกรรมภายในชุมชน	20 คน	- ภายในชุมชนตลาดบางหลวง - บุคคลทั่วไปที่อาศัยอยู่ใกล้เคียง ชุมชนตลาดบางหลวง
บุคคลสำคัญ	- กลุ่มผู้ดูแลการพัฒนาในพื้นที่: เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบางเลน และคณะกรรมการหมู่บ้าน - กลุ่มผู้สูงอายุ: ที่ทราบเรื่องราว ในพื้นที่ในอดีต (50 ปีขึ้นไป)	- พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง ของชุมชน - ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม - ลักษณะทางเศรษฐกิจและกิจกรรม ต่างๆ ในพื้นที่ - การรวมกลุ่มของคนภายในชุมชน	20 คน	- ภายในชุมชนตลาดบางหลวง - เทศบาลตำบลบางหลวง

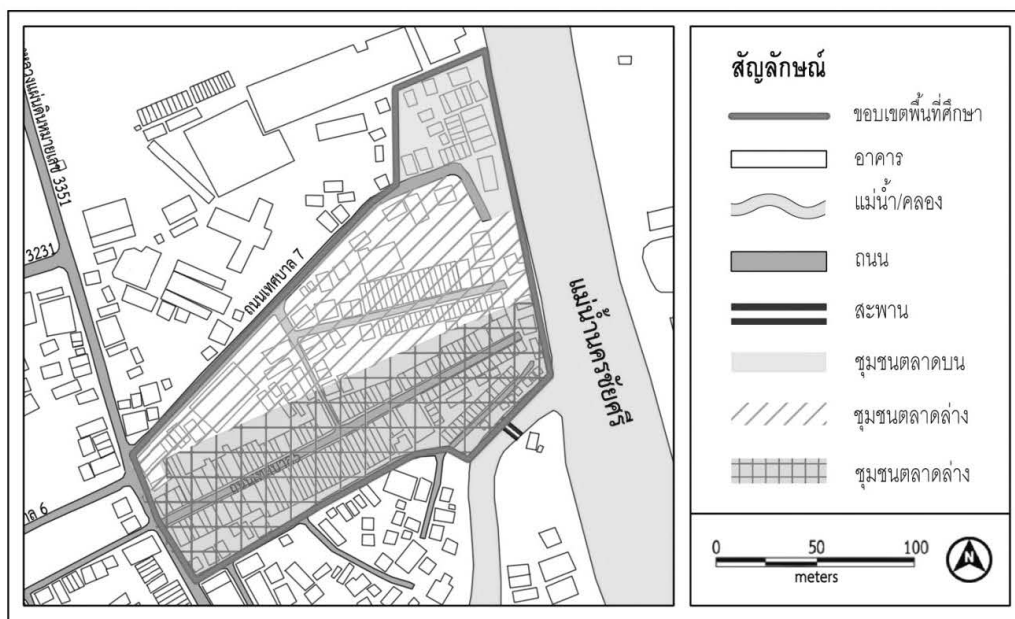
โดยแบ่งออกเป็น 1) กลุ่มบุคคลทั่วไป คือ ผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนตลาดบางหลวงหรือพื้นที่โดยรอบ และเป็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา จำนวน 20 คน โดยจะสัมภาษณ์ในประเด็นภาพทั่วไปภายในชุมชน และกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนตลาดบางหลวง 2) กลุ่มบุคคลสำคัญ คือ ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนตลาดบางหลวงมาเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 50 ปี และผู้มีบทบาทในพื้นที่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน จำนวน 20 คน ซึ่งจะเน้นประเด็นของพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนตลาดบางหลวง 2. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เกี่ยวกับข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาแนวความคิดทฤษฎีต่างๆ เช่น แนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งทุกการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จะต้องมีการปรับตัวเพื่อให้ชุมชนสามารถคงอยู่ และแนวความคิดพลวัตของชุมชน เป็นแนวความคิดที่ศึกษาการเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในแต่ละช่วงเวลา เป็นต้น นำมาวิเคราะห์รวมกับการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ในอดีตของชุมชนตลาดบางหลวงทั้งจากเอกสารและภาพถ่าย สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนตลาดบางหลวง

3. ผลการวิจัย

ชุมชนตลาดบางหลวง มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานกว่า 100 ปี เป็นชุมชนเก่าแก่มาดั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย และมีเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์และข้อมูลทั่วไปในปัจจุบัน ทั้งทางด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ประกอบด้วยข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ และแผนที่โบราณจากกรมแผนที่ทหาร รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่สำรวจ การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญและบุคคลทั่วไปที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนตลาดบางหลวง ผนวกกับการศึกษาแนวความคิดพลวัตชุมชน (ภมรรัตน์ สุธรรม, 2546) โดยมีการแบ่งการเปลี่ยนแปลงชุมชนเป็น 3 ช่วง คือ 1) ช่วงบุกเบิก คือ ช่วงที่ชุมชนมีการอพยพย้ายเข้ามาพื้นที่ 2) ช่วงขยายตัว คือ ช่วงชุมชนมีประชากรเยอะขึ้น มีพื้นที่ทำมาหากินกว้างขึ้น และ 3) ช่วงปรับตัว คือ ช่วงที่ชุมชนเริ่มได้รับผลกระทบจากภายนอก ทำให้ชุมชนเกิดปัญหาจนต้องมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทำให้สามารถแบ่งพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดบางหลวง จากเหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ออกเป็น 3 ช่วงเวลา คือ ยุคบุกเบิกของชุมชนตลาดบางหลวง (ประมาณ พ.ศ. 2385 - พ.ศ. 2445) ยุคขยายตัวของชุมชนตลาดบางหลวง (ประมาณ พ.ศ. 2446 - พ.ศ. 2502) และยุคปรับตัวของชุมชนตลาดบางหลวง (ประมาณ พ.ศ. 2503 - ปัจจุบัน พ.ศ. 2558)

3.1 ยุคบุกเบิกของชุมชนตลาดบางหลวง (ประมาณ พ.ศ. 2385 - พ.ศ. 2445)

ตำบลบางหลวงเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เดิมบริเวณชุมชนตลาดบางหลวงใช้ชื่อว่า “บ้านบางหลวง” ภายหลังได้เปลี่ยนเป็นชื่อ “ชุมชนตลาดบางหลวง ร.ศ. 122” ในช่วงรัชกาลที่ 5 ชุมชนตลาดบางหลวงมีกลุ่มคนจีนอพยพย้ายเข้ามาบุกเบิกพื้นที่ทำมาหากิน ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรบริเวณริมแม่น้ำ จึงเป็นที่นิยมของคนสมัยนั้น และเหมาะสำหรับตั้งที่อยู่อาศัยเพราะสะดวกสบายในการเดินทาง รวมถึงเป็นแหล่งเลี้ยงชีพ เริ่มมีการตั้งอาคารบ้านเรือนอยู่บริเวณริมแม่น้ำนครชัยศรีทางเหนือของชุมชน บริเวณที่เรียกว่า “ชุมชนตลาดบน” (รูปที่ 2) เป็นที่ตั้งของท่าเรือเมล์สุพรรณชนส่ง ส่วนชุมชนที่อยู่บริเวณริมคลองบางหลวงที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำนครชัยศรีซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของชุมชน เรียกบริเวณนี้ว่า “ชุมชนตลาดกลาง” ซึ่งต่อมาพัฒนาการค้าขายของชุมชนมีโรงผืนที่เป็นจุดเด่นของชุมชน และในทิศตะวันตก ซึ่งอยู่ต่อจากชุมชนตลาดกลาง เรียกว่า “ชุมชนตลาดล่าง” ส่วนใหญ่บริเวณตลาดล่างจะทำการค้าขาย ทั้งนี้การตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำลำคลองเป็นเอกลักษณ์ของการตั้งถิ่นฐานแบบโบราณ เพราะสะดวกในการเดินทาง

รูปที่ 2 ขอบเขตชุมชนย่อย
ที่มา: เทศบาลตำบลบางหลวง และปรับปรุงโดยผู้วิจัย

ชุมชนตลาดบางหลวงในอดีตพบว่า มีลักษณะตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำตามแนวการสัญจร เป็นการตั้งถิ่นฐาน มีตัวกำหนดและควบคุม เช่น ทางแยกของถนน ที่ราบลุ่มแม่น้ำ หุบเขา และบริเวณที่แม่น้ำลำคลองมาบรรจบกัน เป็นต้น (สากล สถิตวิทยานันท์, 2532) การตั้งถิ่นฐานในช่วงแรกของชุมชนเป็นเพียงบ้านไม้ชั้นเดียว ที่มีหลังคามุงด้วยจากหันหน้าเข้าหากัน จากนั้นจึงขยายชุมชนไปยังพื้นที่รอบข้างที่อยู่ริมแม่น้ำ มีเรือเป็นพาหนะหลักในการเดินทางสัญจรระหว่างชุมชนตลาดบางหลวงและชุมชนใกล้เคียง เรือที่ใช้เป็นพาหนะในช่วงเวลานี้เป็นเรือพาย ได้แก่ เรือปาย เรือมาด เรือเขม เป็นต้น และสามารถเข้าถึงพื้นที่ชุมชนตลาดบางหลวงด้วยการเดินเท้าหรือโดยเกวียนที่ใช้วัวควายลากเข้ามาในพื้นที่ชุมชน

เนื่องด้วยทำเลที่ตั้งของชุมชนตลาดบางหลวงอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี ส่งผลให้ผู้คนจากนอกชุมชนเดินทางเข้ามาในพื้นที่ได้สะดวก บ้านเรือนที่ตั้งริมน้ำเริ่มเปิดร้านขายของโดยหันหน้าร้านไปยังแม่น้ำนครชัยศรี มีการค้าขายทั้งบนบกและบนน้ำกลายเป็นจุดดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาในพื้นที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่เกิดจากการชักชวนกันของญาติพี่น้องหรือคนรู้จัก จึงมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเครือญาติ มีการแต่งงานกันระหว่างคนจีนและคนไทย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของคนไทยกับคนจีน (ข้าเฮียง เหลี้ยววงศ์ภุธร, สัมภาษณ์ 17 มีนาคม 2557) และเกิดการรวมกลุ่มการทำกิจกรรมระหว่างคนไทยกับคนจีน เช่น การสร้างวัดบางหลวง เป็นต้น เพื่อเป็นสถานที่รวมกลุ่มกันของตำบลบางหลวง และเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจสถานที่จัดกิจกรรมและประเพณีสำคัญต่าง ๆ ส่งผลต่อความสัมพันธ์ที่ดีและคนในชุมชนมีความสามัคคีกันมากยิ่งขึ้น

3.2 ยุคขยายตัวของชุมชนตลาดบางหลวง (ประมาณ พ.ศ. 2446 - พ.ศ. 2502)

ช่วงเริ่มของยุคขยายตัวของชุมชนตลาดบางหลวง คือ ช่วงที่มีการขยายตัวของที่อยู่อาศัยและเพิ่มจำนวนของประชากร มีการปรับเปลี่ยนการค้าขายและการเดินทาง เนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดกิจกรรมทางการค้าที่หลากหลาย ช่วยส่งเสริมการค้าขายภายในชุมชนและสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพิ่มสูงขึ้น ในช่วงยุคขยายตัวเป็นช่วงที่มีจำนวนประชากรสูงขึ้น ชุมชนตลาดบางหลวงส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่อพยพย้ายเข้ามา บางครอบครัวไม่สามารถพูดไทย ทำให้เด็กบางคนไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนวัดบางหลวง จึงได้มีการก่อตั้งโรงเรียนจีนที่มีการเรียนการสอนภาษาจีนขึ้นใน พ.ศ. 2467 ชื่อ “โรงเรียนเจียนหัว” เพื่อให้การศึกษาแก่ลูกหลานคนจีนในชุมชน และเพื่ออนุรักษ์ภาษาจีนไว้ไม่ให้หายไปตามกาล

การตั้งถิ่นฐานเริ่มขยายพื้นที่อยู่อาศัยไปตามริมแม่น้ำ และขยายที่อยู่อาศัยขึ้นไปบนบก บ้านเรือนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นอาคารเรือนแถวไม้ (รูปที่ 3) ที่ตั้งขนานกับบ้านไม้ที่อยู่ริมแม่น้ำ และเปลี่ยนบ้านไม้ชั้นเดียวที่มุงหลังคาด้วยจากเป็นบ้านไม้สองชั้นหลังคามุงด้วยสังกะสี ซึ่งชาวชุมชนเรียกบ้านไม้ 2 ชั้นนี้ว่า “เหล้าเต็งไม้” ชั้นล่างสำหรับเปิดเป็นร้านค้าขายในช่วงกลางวัน ส่วนบริเวณชั้นบนเป็นที่สำหรับพักผ่อนในช่วงกลางคืน ซึ่งบ้านสองชั้นจะตั้งเป็นห้องแถวขนานกันไปตลอดทั้งเส้น สำหรับอาคารบ้านเรือนในบริเวณชุมชนต้องยกได้ถุนบ้านให้สูงเพราะเป็นพื้นที่น้ำท่วมถึงและยังมีการสร้างอาคารบ้านเรือนแถวไม้ที่หันหน้าเข้าหากัน โดยใช้แม่น้ำนครชัยศรีเป็นทางเข้าของชุมชน และสร้างบ้านไม้เพิ่มต่อกันจนกลายเป็นห้องแถวยาว

รูปที่ 3 อาคารเรือนแถวไม้ภายในชุมชนตลาดบางหลวง
ที่มา: จากการสำรวจโดยผู้วิจัย

การเข้าถึงพื้นที่ชุมชนยังคงต้องใช้การสัญจรทางน้ำ โดยอาศัยเรือเป็นพาหนะหลักในการเดินทาง ต่อมาชุมชนได้เพิ่มบทบาทจากการค้าขายเป็นท่าเรือที่สำคัญของในบริเวณนี้ เพราะมีเรือเมล์ของบริษัทสุพรรณชนสง หรือเรียกว่า “เรือเมล์แดง” คือ เรือเมล์ 2 ชั้นแล่นผ่านชุมชนตลาดบางหลวงเพื่อรับผู้คนที่ต้องการเดินทางไปสถานีรถไฟวีรราชและจังหวัดสุพรรณบุรี หลังจากตั้งท่าเรือบริเวณชุมชนตลาดบางหลวง ส่งผลให้ผู้คนที่เดินทางเข้ามาชุมชนมากกว่าเดิมจำนวนมาก การเดินทางเข้าออกชุมชนสะดวกสบายมากขึ้น จากที่ตั้งของชุมชนตลาดบางหลวงที่อยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรีเป็นผลทำให้เกิดท่าเรือขึ้น ซึ่งเรือเมล์โดยสารจะจอดรับผู้โดยสารเพียง 1 รอบต่อวัน ดังนั้นมักมีผู้คนเข้ามานอนค้างคืนบริเวณท่าเรือ ด้วยเกรงว่าจะพลาดเที่ยวเรือเมล์โดยสาร จึงสามารถดึงดูดให้ผู้คนที่เดินทางเข้ามาทั้งค้าขายและตั้งถิ่นฐานในชุมชน ชุมชนตลาดบางหลวงจึงมีความเจริญในด้านการค้าสูงขึ้นมา โดยเริ่มเปลี่ยนการค้าขายบนเรือมาค้าขายบนบก จากการสร้างบ้านเรือนที่เป็นอาคารเรือนแถวไม้ จึงสามารถเปิดหน้าร้านขายของได้อย่างสะดวก ชุมชนตลาดบางหลวงจึงเป็นศูนย์กลางการค้าของบริเวณนี้

เนื่องจากกิจกรรมการค้าในช่วงยุคขยายตัวของชุมชนมีความเจริญรุ่งเรืองเพิ่มขึ้นอย่างมาก เกิดการรวมกลุ่มคนจากการค้าขายและตั้งที่อยู่อาศัย เกิดความสัมพันธ์อันดีจึงเกิดการร่วมมือกันสร้างศาลเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งคนในชุมชนตลาดบางหลวง เรียกว่า “ศาลอาม่า” ซึ่งสถานที่ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออกของชุมชนตลาดบางหลวงเพื่อเป็นสถานที่สักการบูชาของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนตลาดบางหลวง

3.3 ยุคปรับตัวของชุมชนตลาดบางหลวง (ประมาณ พ.ศ. 2503 - ปัจจุบัน พ.ศ. 2558)

ยุคปรับตัวของชุมชนตลาดบางหลวง เป็นช่วงที่ชุมชนได้รับผลกระทบจากภายนอก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน โดยชุมชนต้องมีการพึ่งพาตนเอง คือ การร่วมมือกันของคนในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหา ช่วงเวลานี้ของชุมชนตลาดบางหลวงเริ่มในช่วง พ.ศ. 2503 เพราะมีการตัดถนนผ่านชุมชนตลาดบางหลวงทางทิศตะวันตกเป็นถนนทางหลวงหมายเลข 3351 เมื่อมีถนนตัดผ่านพื้นที่ชุมชนตลาดบางหลวง ผู้คนเลือกใช้การเดินทางทางบกโดยรถยนต์มากขึ้น การสัญจร

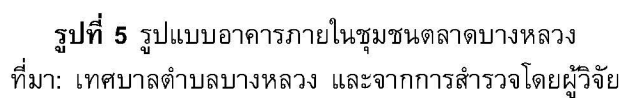
ทางน้ำโดยใช้เรือจึงเริ่มมีจำนวนน้อยลง ส่งผลให้รถเมล์โดยสารไม่ค่อยมีผู้คนเลือกใช้บริการเท่าเดิม จนกระทั่ง พ.ศ. 2504 ทางบริษัทสุพรรณชนส่งประกาศยกเลิกการให้บริการเรือเมล์โดยสาร ส่งผลให้จำนวนคนที่เดินทางเข้ามาชุมชนตลาดบางหลวงลดน้อยลง และการค้าขายในชุมชนเริ่มซบเซาลง แต่แม้ว่าการค้าขายภายในชุมชนจะซบเซาลงแต่ชุมชนตลาดบางหลวงยังคงสามารถดำรงอยู่ได้ และยังมีประชาชนอยู่อาศัยภายในชุมชนตลาดบางหลวงเพิ่มขึ้น เป็นชุมชนที่มีอาคารเรือนแถวไม้เรียงขนานกันทั้งของฝั่งถนน

การตั้งถิ่นฐานในช่วงยุคปรับตัวของชุมชนตลาดบางหลวงที่เริ่มจากการตัดถนนเข้าพื้นที่ชุมชน ช่วยให้การสัญจรระหว่างชุมชนมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น (รูปที่ 4) เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนในด้านต่าง ๆ บริเวณพื้นที่ที่ตั้งอยู่ติดริมถนนจะกลายเป็นพื้นที่พาณิชย์เพราะเข้าถึงได้ง่ายและสามารถเพิ่มมูลค่าที่ดินให้สูงขึ้นได้ ภายในชุมชนตลาดบางหลวงจึงมีการตั้งถิ่นฐานที่เกาะอยู่ติดถนนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

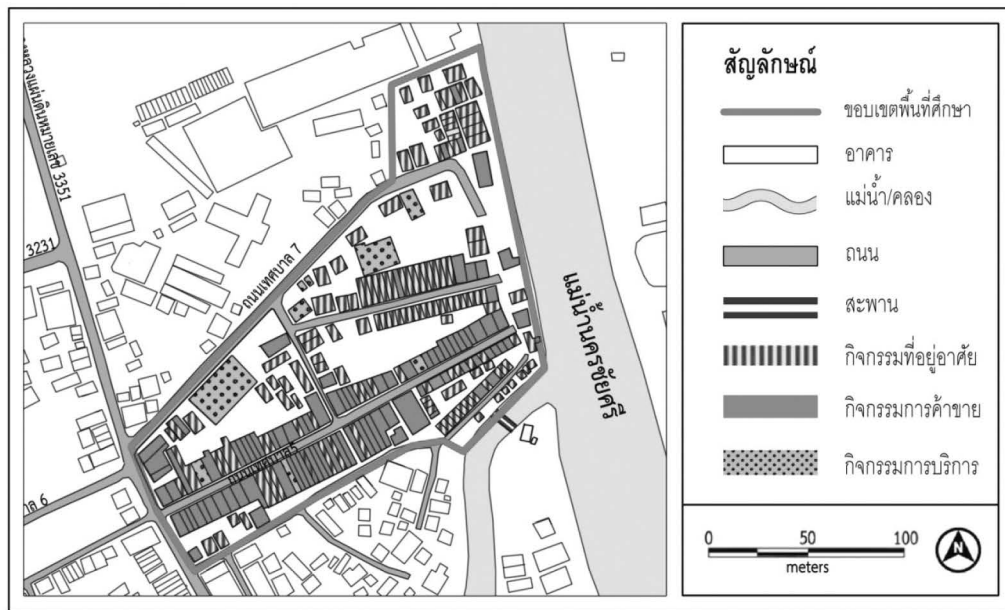

รูปที่ 4 เปรียบเทียบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนตลาดบางหลวง ก่อนและหลังตัดถนนทางหลวงหมายเลข 3351
ที่มา: กรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม และปรับปรุงโดยผู้วิจัย

การตัดถนนทำให้ผู้ที่เดินทางเข้ามาภายในชุมชนน้อยลง เรือเมล์โดยสารและท่าเรือต้องปิดให้บริการส่งผลต่อการค้าขาย บริเวณตลาดบนและตลาดกลางของชุมชนเริ่มปิดให้บริการและคงเหลือเพียงตลาดล่างที่ยังคงเป็นตลาด ที่เป็นพื้นที่ศูนย์กลางการค้าขายของชุมชน ประกอบกับจากเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้เมื่อ พ.ศ. 2538 ในบริเวณตลาดบนและตลาดกลางบางส่วน ทำให้บ้านเรือนแถวไม้ได้รับความเสียหาย ภายหลังเจ้าของบ้านต้องปรับปรุงโครงสร้างอาคารใหม่ และเกือบทุกครัวเรือนในชุมชนตลาดบางหลวง ต้องปรับปรุงโครงสร้างภายในอาคารเพราะความทรุดโทรมของวัสดุอาคาร ส่วนใหญ่จะใช้วัสดุไม้ที่ใช้ปรับปรุง ดังนั้นบริเวณตลาดบนและตลาดกลางบางส่วน จะมีอาคารบ้านไม้ผสมคอนกรีตตั้งอยู่จำนวนมาก ส่วนบริเวณตลาดล่างส่วนใหญ่จะเป็นอาคารไม้ (รูปที่ 5)

รูปที่ 6 ลักษณะอาคารของชุมชนตลาดบางหลวง
ที่มา: จากการสำรวจโดยผู้วิจัย

รูปที่ 7 ประเภทกิจกรรมภายในชุมชนตลาดบางหลวง
ที่มา: เทศบาลตำบลบางหลวง และจากการสำรวจโดยผู้วิจัย

การค้าขายในปัจจุบันถ้าเทียบกับอดีตถือว่าซบเซาลงไปมาก แต่ด้วยร้านค้าภายในชุมชนเน้นให้บริการคนในชุมชนและคนในชุมชนใกล้เคียงเป็นสำคัญ (สมศักดิ์ อยู่มาก, สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2557) ใน พ.ศ. 2551 มีรายการทีวีเข้ามาถ่ายทำละคร ทำให้ชุมชนตลาดบางหลวงเป็นที่รู้จักของคนภายนอกมากยิ่งขึ้น รวมทั้งทางเทศบาลตำบลบางหลวงได้เข้ามาช่วยจัดให้พื้นที่บริเวณชุมชนมีตลาดนัด ซึ่งช่วยกระตุ้นการค้าขายภายในชุมชนและช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน (รูปที่ 8)

รูปที่ 8 บรรยายภาพการค้าขายบริเวณตลาดล่างภายในชุมชนตลาดบางหลวง
ที่มา: จากการสำรวจโดยผู้วิจัย

เนื่องจากบริเวณชุมชนตลาดบางหลวงเป็นที่ดินของเอกชนหลายราย ซึ่งที่ดินบริเวณชุมชนตลาดบางหลวง ได้จัดให้คนในชุมชนเช่าแบบรายเดือน อีกทั้งชุมชนตลาดบางหลวงมีการดำรงอยู่ที่มั่นคง มีแหล่งทำมาหากินที่เป็นตลาดค้าขายสินค้า มีการเข้าถึงที่สะดวกสบาย สามารถพัฒนาเป็นตลาดสมัยใหม่ได้ในอนาคต ทำให้เจ้าของที่ดินรายเก่าในบริเวณตลาดล่าง ลักลอบขายที่ดินให้นายทุนรายใหม่ที่เสนอซื้อที่ดินในราคาสูง ซึ่งนายทุนรายใหม่ต้องการปรับเปลี่ยนพื้นที่ตลาดล่างให้เป็นอาคารพาณิชย์สมัยใหม่ แต่คนในชุมชนไม่เห็นด้วยเพราะต้องการคงเอกลักษณ์อาคารเรือนแถวไม้ไว้ จึงกลายเป็นความขัดแย้งที่ชุมชนตลาดบางหลวงต้องช่วยกันกอบกู้พื้นที่ทำมาหากินกลับคืนมา ซึ่งใช้เวลา 2 ปี ในการระดมทุนจากคนในชุมชนเพื่อซื้อที่ดินกลับคืนมา แม้ว่าจะมีปัญหาเรื่องที่ดินเฉพาะบริเวณตลาดล่าง แต่ทุกคนในชุมชนได้ให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี และเมื่อซื้อที่ดินกลับคืนมามีการจัดตั้งบริษัทเพื่อดูแลจัดการความเรียบร้อยของพื้นที่ตลาดล่าง คือ “บริษัทบางหลวงสามัคคี”

กิจกรรมการรวมกลุ่มของชุมชนตลาดบางหลวงที่มาร่วมกัน ปัจจุบันมีการจัดกลุ่มต่างๆ มากมาย ทั้งที่เกิดจากเทศบาลตำบลบางหลวงเป็นผู้จัดขึ้น และจากการจัดตั้งโดยสมาชิกในชุมชนตลาดบางหลวง ด้วยการจัดการดูแลของเทศบาลตำบลบางหลวงที่ต้องการพัฒนาชุมชนตลาดบางหลวง จึงมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นภายในชุมชนในช่วงเทศกาลสำคัญ กล่าวได้ว่าชุมชนตลาดบางหลวงถือเป็นชุมชนที่มีความสามัคคีกัน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นไปด้วยดี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนตลาดบางหลวงสามารถดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

แม้ว่าชุมชนตลาดบางหลวงจะได้รับผลกระทบจากความเจริญก้าวหน้า แต่มีหลายกระบวนการของชุมชนตลาดบางหลวง ทั้งการรวมกลุ่มกันแก้ไขปัญหา ความสามัคคี และการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก ที่ช่วยให้สามารถดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจส่งผลกระทบต่อกิจกรรมการค้าขาย อย่างไรก็ตามการตั้งถิ่นฐานของประชาชนกลับมีจำนวนที่เพิ่มสูงขึ้น ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความสามัคคีกันมากขึ้นและคนในชุมชนยังคงรักษาวิถีชีวิตริมน้ำแบบดั้งเดิมไว้ได้สืบมาจนถึงปัจจุบัน (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 สรุปการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดบางหลวงในด้านต่างๆ

ประเด็น	การตั้งถิ่นฐาน	การเข้าถึงพื้นที่	กิจกรรมการค้า	ความสัมพันธ์ของคนและการรวมกลุ่ม
ช่วงเวลาที่ 1: ยุคบุกเบิกของชุมชนตลาดบางหลวง (ประมาณ พ.ศ. 2385 - พ.ศ. 2445)	- กลุ่มคนจีนอพยพย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน - ส่วนใหญ่เลือกตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำนครชัยศรี - บ้านไม้ชั่วคราว หลังคามุงด้วยใบจาก - มีความหนาแน่นของบ้านเรือนค่อนข้างน้อย	- ใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก โดยใช้เรือเป็นพาหนะ - การสัญจรทางน้ำมีความสะดวกในการเข้า ถึงพื้นที่ได้ดีกว่าทางบก ใช้เกวียนเป็นพาหนะในการเดินทางทางบก	- ลักษณะการค้าขายเป็นตลาดน้ำ พ่อค้าแม่ค้าสินค้าไว้บนเรือและพายมาขายอยู่บริเวณริมแม่น้ำ - เนื่องจากยุคนี้ยังไม่มีการเปิดร้านค้าขายบนบก เพราะการสัญจรทางน้ำสร้างความสะดวกในการขนย้ายสินค้า	- เริ่มจากกลุ่มคนจีน ซึ่งอพยพย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน - ความสัมพันธ์ของชุมชนเป็นลักษณะเครือญาติ - เริ่มมีความสัมพันธ์กับคนไทยที่ประกอบอาชีพเดียวกันหรือตั้งบ้านเรือนที่อยู่ละแวกเดียวกัน
ช่วงเวลาที่ 2: ยุคขยายตัวของชุมชนตลาดบางหลวง (ประมาณ พ.ศ. 2446 - พ.ศ. 2502)	- การตั้งถิ่นฐานเริ่มขยายตัวไปตามริมแม่น้ำนครชัยศรีและขยายที่อยู่อาศัยขึ้นมาบนบก - อาคารเรือนแถวไม้ตั้งขนานกันเป็นแถวยาว มุงหลังคาด้วยสังกะสี	- การเดินทางทางน้ำยังคงใช้เป็นเส้นทางหลัก - เกิดการสร้างท่าเรือ เพราะมีเรือเมล์โดยสารแล่นผ่านชุมชนตลาดบางหลวง - เรือเมล์โดยสารเป็นขนส่งสาธารณะที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก	- ช่วงรุ่งเรืองด้านการค้าของชุมชนตลาดบางหลวง - ลักษณะอาคารเรือนแถวไม้ - มีร้านค้าขายและร้านค้าบริการบนบก การค้าขายบนเรือจึงลดบทบาทลง	- มีความสามัคคีมากขึ้นระหว่างคนไทยและคนจีน - เกิดวัฒนธรรมระหว่างไทยและจีน - มีการจัดเทศกาลสำคัญต่างๆ ร่วมกัน - เกิดการรวมกลุ่มสร้างศาสนาสถานที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนภายในชุมชน

ตารางที่ 2 สรุปการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดบางหลวงในด้านต่างๆ (ต่อ)

ประเด็น	การตั้งถิ่นฐาน	การเข้าถึงพื้นที่	กิจกรรมการค้า	ความสัมพันธ์ของคนและการรวมกลุ่ม
ช่วงเวลาที่ 3: ยุคปรับตัวของชุมชนตลาดบางหลวง (ประมาณ พ.ศ. 2503 - ปัจจุบัน พ.ศ. 2558)	- อาคารเรือนแถวไม้กลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตลาดบางหลวง - เลือกตั้งบ้านอยู่ริมถนนซึ่งการเดินทางเข้าออกสะดวกสบายมากกว่า	- เรือเมล์โดยสารยกเลิกการให้บริการ - ชุมชนสามารถเข้าถึงได้ด้วยรถยนต์ รถเมล์โดยสาร และรถตุ๊กตุ๊ก - ถนนเข้าออกชุมชนมีความสะดวกสบายสามารถเข้าถึงได้ง่าย	- ถนนตัดผ่านเข้ามาภายในชุมชนตลาดบางหลวงทำให้การค้าขายสะดวก - การถ่ายทำละครในบริเวณชุมชน ช่วยฟื้นฟูการค้าขายในชุมชน - ชุมชนกลายเป็นสถานที่ที่คนนิยมท่องเที่ยวตลาดโบราณ	- มีการรวมกลุ่มกันเพื่อปรึกษาแนวทางการดูแลและพัฒนาชุมชนอยู่เสมอ - คนในชุมชนมีความสามัคคีกันและช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี - ชุมชนมักเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังคงค้าขายในชุมชน

ที่มา: จากการวิเคราะห์โดยผู้วิจัย

4. การอภิปรายผล การวิเคราะห์และสรุป ข้อเสนอแนะ (Discussions, Conclusion and Recommendations)

จากการศึกษาสภาพทั่วไปที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของพื้นที่ชุมชนตลาดบางหลวง และจากการศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย ทำให้ทราบถึงการเกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดบางหลวง รวมทั้งการปรับตัวเพื่อให้ชุมชนดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน สามารถนำมาสู่การสรุปการเปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงอยู่ของชุมชนตลาดบางหลวงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดชุมชนตลาดบางหลวง กลุ่มคนจีนที่ล่องเรือเพื่ออพยพย้ายหนีความยากจนเข้ามาในประเทศไทย และเลือกตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำนครชัยศรี เกิดการตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำบริเวณบ้านบางหลวง ส่งผลให้มีบ้านเรือนเกาะกันเป็นกลุ่มเล็กๆ ริมแม่น้ำนครชัยศรี จากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนจีนและคนไทยที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงกันมีความสัมพันธ์ที่ดี ตามทฤษฎีอิทธิพลของปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ที่กล่าวว่าความสัมพันธ์ของชุมชนเป็นแบบที่พึ่งพาอาศัยกัน และเกิดจากการทำกิจกรรมร่วมกันมี 5 ประเภท คือ ความเป็นญาติกัน วิธีชีวิตทางเศรษฐกิจ การเมืองพิธีการต่างๆ หรือกิจกรรมทางศาสนา และความบันเทิง (ไพฑูรย์ ปิยะปรกรณ์, 2544) และในชุมชนตลาดบางหลวงได้เริ่มมีการแลกเปลี่ยนสินค้าและการค้าขายขึ้นบริเวณริมแม่น้ำ ที่สร้างรายได้ให้แก่คนไทยและคนจีน นับจากนั้นเริ่มมีการขยายการค้าขายและการตั้งถิ่นฐาน มีการปรับเปลี่ยนอาคารบ้านเรือนให้มีความมั่นคงแข็งแรงมากขึ้น และการอยู่อาศัยร่วมกันของคนไทยและคนจีน การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกันกลายเป็นวัฒนธรรมไทยจีนที่ได้สืบทอดกันต่อมาจากรุ่นสู่รุ่น บริเวณริมแม่น้ำนครชัยศรีจึงกลายเป็นชุมชนอาคารเรือนแถวไม้ขึ้นในบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน และเรียกกันว่า “ชุมชนตลาดบางหลวง” จนถึงปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดบางหลวงที่เป็นผลจากการพัฒนาการสัญจรทางน้ำ การสัญจรในอดีตส่วนใหญ่ใช้การสัญจรทางน้ำ เพราะถนนยังไม่พัฒนาเข้ามาถึงพื้นที่ชุมชนและเมื่อชุมชนตลาดบางหลวงได้มีการสร้างท่าเรือเมล์โดยสารให้บริการในบริเวณตลาดบนของชุมชนตลาดบางหลวง เป็นสาเหตุหลักในการดึงดูดผู้คนให้เข้ามาในพื้นที่ชุมชนเพิ่มขึ้น ทั้งนำสินค้าเข้ามาขายในพื้นที่ มีกิจกรรมการค้าขายที่หลากหลายมากขึ้น รวมถึงมีผู้คนจำนวนมากที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายในชุมชน ทำให้ประชากรภายในชุมชนตลาดบางหลวงเพิ่มจำนวนสูงขึ้น กลายเป็นวิถีชีวิตริมน้ำที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่ดำรงอยู่มาตั้งแต่อดีตและสืบมาถึงปัจจุบัน มีการเปิดร้านค้าภายในบ้าน ซึ่งในช่วงที่มีการให้บริการท่าเรือเมล์โดยสารชุมชนตลาดบางหลวงกลายเป็นศูนย์กลางการค้าของชุมชนในละแวกใกล้เคียง

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดบางหลวงที่เป็นผลจากการพัฒนาการสัญจรทางบก จากการพัฒนากระบวนการสัญจรทางบก โดยการตัดถนนผ่านชุมชนตลาดบางหลวง เดิมถนนสายนี้ (ไม่ปรากฏชื่อ) เป็นเพียงถนนดินแดงที่ใช้สำหรับเดินเท้าหรือเกวียนในการสัญจร ภายหลังมีการพัฒนาปรับปรุงกลายเป็นทางหลวงหมายเลข 3351 ในปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสัญจรของชุมชน จากเดิมการเข้าถึงพื้นที่ที่ใช้การสัญจรทางน้ำเปลี่ยนมาเป็นการสัญจรทางบก โดยรถยนต์ ทำให้การบริการของเรือเมล์โดยสารในชุมชนต้องเลิกให้บริการ เพราะมีรถโดยสารประจำทางให้บริการสำหรับผู้คนเข้าออกนอกชุมชน คนนอกชุมชนส่วนใหญ่มักเลือกเดินทางไปสถานที่ที่มีสินค้าทันสมัยและหลากหลายมากกว่าภายในชุมชนตลาดบางหลวง แต่เพราะชุมชนให้ความสำคัญในการผลิตสินค้าเพื่อคนในชุมชนมากกว่าเพื่อนักท่องเที่ยว แม้การค้าขายภายในชุมชนจะซบเซาลงไปมาก แต่ยังคงมีผู้คนอาศัยอยู่และมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายถึงปัจจุบัน ภายหลังชุมชนตลาดบางหลวงได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ โดยการจัดให้มีตลาดนัดทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์บริเวณริมแม่น้ำ ส่งเสริมการอนุรักษ์อาคารบ้านไม้เรือนแถว เป็นการช่วยให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และยังสามารถรักษาวินัยวิถีชีวิตริมน้ำที่เป็นเอกลักษณ์ของคนในชุมชนไว้จนถึงปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดบางหลวงที่เป็นผลจากการลักลอบขายที่ดิน จากช่วงที่มีปัญหาเรื่องเจ้าของที่ดินเดิมที่ให้เช่าพื้นที่ชุมชนในบริเวณตลาดล่าง ได้ขายที่ดินให้นายทุนรายใหม่ และนายทุนรายใหม่ต้องการเพิ่มค่าเช่าที่สูงกว่าเดิมมาก ซึ่งไม่มีการแจ้งให้ชาวบ้านรับรู้ล่วงหน้า ชาวบ้านชุมชนตลาดบางหลวงจึงช่วยกันซื้อที่ดินคืนมา และตั้งเป็นบริษัทสหบางหลวงโดยทุกคนในตลาดล่าง เป็นหุ้นส่วนทุกคน โดยมีตัวแทนคนในชุมชนเป็นผู้ตรวจสอบดูแลเรื่องค่าเช่า คิดจากความกว้างของพื้นที่ตารางเมตรละ 2 บาท เมื่อถึงเวลา 3 ปี จะมีการปันผลหุ้น 1 ครั้ง การตั้งบริษัทครั้งนี้ถือเป็นการร่วมมือกันครั้งใหญ่ของคนในชุมชนที่ช่วยให้ความสัมพันธ์ของชุมชนดีมากยิ่งขึ้น เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี ชุมชนตลาดบางหลวงจึงมีความสามัคคีกันมากยิ่งขึ้น เช่น การร่วมมือกันตรวจเวรยามในชุมชนเพื่อความปลอดภัยของครัวเรือน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนตลาดบางหลวง จากสาเหตุการพัฒนาการสัญจรทางน้ำ ส่งผลให้จำนวนประชากรเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังส่งเสริมด้านการค้าขายให้เจริญรุ่งเรือง แต่เมื่อมีการพัฒนาการสัญจรทางบก ทำเรือเมล์โดยสารจึงต้องปิดให้บริการ ทำให้จำนวนผู้คนเข้าออกชุมชนน้อยลงไปตาม ดังนั้นการค้าขายภายในชุมชนซบเซาลงไปด้วย รวมถึงมีการลักลอบขายที่ดินบริเวณตลาดล่างของชุมชน จึงเกิดการร่วมมือและความสามัคคีกันมากขึ้น ทั้งนี้ทุกสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ชุมชนเกิดการปรับตัวเพื่อให้สามารถคงชุมชนตลาดเก่าไว้ได้ ตามทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ที่กล่าวว่าทุกการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสามารถกลับคืออุปสรรคได้ด้วย ความร่วมมือกัน การปรับตัว และการกลมกลืน ซึ่งชุมชนตลาดบางหลวงได้เกิดกระบวนการเหล่านี้ (ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2521) อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรภายนอก ที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ชุมชนตลาดเก่าที่สำคัญ คือ คนในชุมชนรู้คุณค่าความสำคัญของชุมชนตนเอง เป็นสาเหตุให้ชุมชนตลาดบางหลวงสามารถคงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดบางหลวง จังหวัดนครปฐม นอกจากหน่วยงานภาครัฐสามารถนำข้อมูลการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ ด้านการรวมกลุ่ม หรือแม้แต่วิธีการตั้งบริษัทเพื่อแก้ไขไปหา ไปใช้ในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดบางหลวงในอนาคต เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี คงเอกลักษณ์วิถีชีวิตริมน้ำไว้สืบไป แล้วยังสามารถนำไปปรับใช้กับชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายกัน ในเรื่องของการวางแผนจัดการดูแลชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ต่อไป

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดบางหลวง ที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม หากจะมีการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาถึงแนวทางการส่งเสริมให้ชุมชนคนรุ่นใหม่มีความรักและหวงแหนความเป็นชุมชนเก่าริมน้ำ รวมถึงแนวทางการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนตลาดเก่าและบ้านเรือนแถวไม้ไว้ เพื่อคงพื้นที่ประวัติศาสตร์แก่คนรุ่นใหม่ได้ศึกษาเรียนรู้ในอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- กาญจนา แก้วเพ็ง และ กฤตพร หัวใจเจริญ. (2554). ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของย่านตลาดกระทู้แบบ จังหวัดสมุทรสาคร. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล. 13, 88-96.
- ข้าะเชียง เหลี้ยววงศ์ภูธร, สัมภาษณ์ 17 มีนาคม 2557
- เดิมนักดี ภาณุวรรณ. (2543). ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำในคลองบางกอกน้อย. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิตสาขาวิชาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพพรณ นุรักษ์ดี. (2556). บทบาทและการเปลี่ยนแปลงของตลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สารนิพนธ์การผังเมืองเมืองบัณฑิตคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมืองมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พนิดา ดำรงอ่องตระกูล และ ดร.กฤตพร หัวใจเจริญ. (2557). การพัฒนาพื้นที่ตลาดเก่าหนองจอกกรุงเทพมหานคร. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล. 19, 148-161.
- เพ็ญพรรณ วิศิษฐากุล และ กฤตพร หัวใจเจริญ. (2555). ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดระแหง จังหวัดปทุมธานี. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล. 16, 74-88.
- ไพฑูรย์ ปิยะปกรณ. (2544). ภูมิชนบท. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฤดี เหล่าสุนทรศิริ. เจ้าของร้านทองแซ่ฮั่ว, สัมภาษณ์ 17 มีนาคม 2557
- ภมรรัตน์ สุธรรม. (2546). พลวัตชุมชนกับการพึ่งตัวเองในภาคตะวันตก. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยธรณี.
- วิลาวัณย์ ภมรสวรรณ. (2548). การเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่ อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองดุสิตบัณฑิตคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ อยู่มาก. ผู้ใหญ่บ้านตลาดล่างของชุมชนตลาดบางหลวง, สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2557
- สมาน วิเชียร. สัมภาษณ์ 11 พฤษภาคม 2557
- สากล สถิตวิทยานันท์. (2532). ภูมิศาสตร์ชนบท. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮ้าส์.
- อรุณวรรณ ศิริวิธานนท์. (2550). ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของชุมชนปากคลองวัดประดู่ จังหวัดสมุทรสงครามและจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.